

Олена КУЛЬБАБСЬКА,

доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (Україна, Чернівці) olena.k@i.ua

СИНТАКСИЧНА НОМІНАЦІЯ ЯК ЗАСІБ АВТОРСЬКОГО ВІДОБРАЖЕННЯ СВІТУ

У статті типологізовано міжмовні трансформації синтаксичних номінацій у паралельних українських перекладах того самого тексту. Увиразнено роль автора-перекладача у виборі найвлучнішої номінації, що відбиває його лінгвістичні компетенції та індивідуальність сприйняття дійсності. Констатовано, що арсенал варіантних одиниць репрезентує синтаксичне багатство української мови з огляду на її національну специфіку. З'ясовано, які чинники впливають на вибір одного з можливих варіантів синтаксичних засобів у текстах українських перекладів вихідного твору.

Ключові слова: міжмовні трансформації, паралельні переклади, синтаксична номінація, варіативність, кореферентність.

Лит. 7.

Olena KULBABSKA,

Doctor of Philological Sciences, Professor, Chair of the Department of Modern Ukrainian language Yuriy Fed'kovych Chernivtsi National University (Ukraine, Chernivtsi) olena.k@i.ua

SYNTAX NOMINATION AS A MEANS OF COPYRIGHT REFLECTION OF THE WORD

Cross-language transformation of syntax nominations in Ukrainian parallel translations of the same text is classified in the article. It is allocated the role of interpreter in selecting the most effective nomination, which reflects his linguistic competence and personality perception of reality. It is concluded that meanings of syntactic units shows the richness of the Ukrainian language considering its national specifics. It is shown, which factors influence the choice of one of the options syntactic means in the texts Ukrainian translation of the source text.

Key words: cross-language transformation, parallel translations, syntax nomination, variability, koreferention.

Ref. 7.

Елена КУЛЬБАБСКАЯ,

*доктор филологических наук, профессор, заведующая кафедрой
современного украинского языка Черновицкого национального
университета имени Юрия Федьковича
(Украина, Черновцы) olena.k@i.ua*

СИНТАКСИЧЕСКАЯ НОМИНАЦИЯ КАК СРЕДСТВО АВТОРСКОГО ОТРАЖЕНИЯ МИРА

В статье типологизированы межъязыковые трансформации синтаксических номинаций в параллельных украинских переводах того же текста. Увыражено роль автора-переводчика в выборе самой меткой номинации, отражающей его лингвистические компетенции и индивидуальность восприятия действительности. Констатировано, что арсенал вариантных единиц представляет синтаксическое богатство украинского языка с учетом его национальной специфики. Выяснено, какие факторы влияют на выбор одного из возможных вариантов синтаксических средств в текстах украинских переводов исходного сочинения.

Ключевые слова: *междуязыковые трансформации, параллельные переводы, синтаксическая номинация, вариативность, кореферентность.*

Лит. 7.

Постановка проблеми. Довший час у мовознавстві панувала думка, що номінативними знаками є лише слова і словосполучення. Однак згодом розуміння того, що завдяки мові людина іменує не лише окремі предмети, ознаки, дії, стани тощо, але й певні події, ситуації, розширила рамки номінації. До номінативних знаків граматисти уналежнили й речення як номінацію особливого типу, денотатом якої є не предмет, а ціла ситуація, факт (І. Вихованець, К. Городенська, Н. Гуйванюк, А. Загнітко, Н. Арутюнова, О. Кубрякова, О. Москальська, В. Гак та ін.). Так з'явилося вчення про „пропозитивну номінацію”, властиву реченню загалом або його компонентам, а синтаксис, який вивчає способи позначення цілісних подій, увійшов у загальну теорію номінації (ономатологію) [1, 299].

Акт номінації тісно пов'язаний із *проблемою вибору*, оскільки мовець, структуруючи висловлення для відображення якогось факту або ситуації дійсності, у процесі мовленнєвої діяльності здійснює як селекцію синтаксичних конструкцій, так і слів для їх наповнення. І обидва ці акти пов'язані з номінацією. Н. Арутюнова констатує: „У процесі творення висловлення починає діяти кілька функційних механізмів мови: один із них забезпечує створення мовленнєвої номінації події (якщо

вона не може бути позначена одним словом), інший має на меті позначення (номінацію) теми повідомлення й повідомлюваного, третій спрямований на актуалізацію найменування – його співвіднесення із ситуацією мовлення, із зображуваною подією, моментом мовлення та учасниками мовленнєвого акту, четвертий виявляє мету комунікації” [Там само, 270].

Роль мовця як творця висловлення надзвичайна велика, адже важливим є не тільки те, що мовець здійснює вибір структури, відповідних одиниць номінації, якими він заповнює цю структуру, а й те, який спосіб номінації втілить він у висловленні завдяки своїй комунікативній компетенції, знанням і здатності до творчості [3, 104]. Саме проблема творчого аспекту в синтаксисі є актуальною для дослідження варіантності синтаксичних номінацій в українських перекладах того самого тексту, написаного спорідненою або неспорідненою мовами.

Аналіз досліджень. Перетворення, за допомогою яких можна здійснити перехід від одиниць оригіналу до одиниць перекладу в теорії перекладу мають різні позначення, утім, найпоширенішим є „трансформація” – „ідеться про певні відношення між двома мовними і мовленнєвими одиницями, одна з яких є оригінальною, а інша створюється на основі першої” [2, 6].

На жаль, не розв’язаним дотепер залишається питання типології всіх видів трансформацій чи еквівалентних перетворень, що їх здійснюють у процесі перекладу, пор.: 1) перестановки, заміни, доповнення та опущення компонентів висловлення [Там само, 190]; 2) перекладацькі заміщення, що охоплюють видозміни: а) загального типу; б) значення речень; в) поверхневих синтаксичних відношень і глибинних зв’язків; г) заміни одного речення двома і більше, об’єднання двох і більше речень в одне; д) конкретизацію; е) генералізацію; ж) антонімічні заміни; з) компенсацію [6, 183]; 3) лексичні, граматичні й лексико-граматичні [5, 159], тобто за основу взято розрізнення рівнів мовної системи.

Отже, нині класифікація типів міжмовних трансформацій перебуває на етапі становлення. До того ж усі вияви трансформацій у перекладних текстах взаємодіють, перетинаються, що і „робить переклад такою складною і важкою справою” [2, 230].

Найнефективнішою вважаємо класифікацію А. Паршина, який з огляду на характер мовних одиниць оригіналу як вихідних в операції перетворення поділив міжмовні трансформації на: 1) лексичні (перекладацьке транскрибування й транслітерація, калькування і лексико-семантичні заміни (конкретизація, генералізація, модуляція); 2) граматичні (синтаксичне уподібнення (дослівний переклад), членування речення,

об'єднання речень, граматичні заміни, доповнення, опущення, перестановка слів), а також 3) лексико-граматичні (антонімічний переклад, експлікація і компенсація) [7]. На нашу думку, міжмовні трансформації, які спричинюють видозміни синтаксичної структури речення, заміни одного функційного компонента іншим, простого речення – складним чи навпаки, об'єднання речень у надфразу єдність тощо, правильніше було б називати *синтаксично-трансформаційними*.

Мета статті – типологізувати міжмовні трансформації синтаксичних номінацій у паралельних українських перекладах вихідного тексту, виявити формальні (лексикографічні) та функціональні (авторські) засоби, що уможливають або адекватність перекладу, або змістову тотожність референтних значень. Зіставляючи переклади художніх творів, здійснені в різний час різними майстрами слова, простежимо варіантність кореферентних мовних засобів, що передають той самий референтний зміст, ту саму денотативну ситуацію дійсності, зберігаючи й одночасно видозмінюючи „мовну модель світу”.

Виклад основного матеріалу. Синтаксична номінація пов'язана з об'єктивациєю думки, її граматичним структуруванням і „синтаксуванням” (термін О. С. Кубрякової). Результати цієї діяльності зумовлює „інтерпретаційна процедура на ґрунті комунікативної компетентності” [4, 36] мовця, що охоплює такі основні компоненти, як: 1) соціальні знання; 2) лінгвістичні знання і 3) здатність до інтерпретації дійсності. Зазначені чинники виформовують *трансформаційну модель перекладу* (З. Харріс, М. Хомський), що ґрунтується на процесах синтаксичного уподібнення, граматичних заміні, доповнення та еліпсування певних синтаксем, членування та об'єднання речень, а також замінах порядку слів у реченні.

Синтаксичне уподібнення на рівні теста-джерела та текста-перекладу спричинює дослівний переклад. За такого типу трансформації синтаксична структура оригіналу перетворюється в аналогічну структуру мови перекладу, утворюючи „нульовий” тип трансформації. Пор., фрагмент із „Полтави” О. С. Пушкіна та його переклад, здійснений М. Рильським і А. Малишком:

За шапку он оставить рад *За шапку він лишити рад*

Коня, червонцы и булат (с. 34) *Коня, червінці і булат* (с. 35).

Отже, синтаксичне уподібнення може призводити до повної відповідності кількості мовних одиниць і порядку їхнього розташування в оригіналі та перекладі [7, 108]. Якщо ж перенести цей тип трансформації на рівень двох одномовних паралельних перекладів, то її частотність уживання та розгалуженість значно зростає. За своїм змістом синтаксичне уподібнення ніби дублює модифікаційні трансформації,

отож доречно було б уналежнити цей тип синтаксичних трансформацій до **модифікаційних**. Напр.: **О. в. (-ьми)** // **О. в. (-ами)**: *Тим часом, як вона вмиваючись **сльзьми**, готувала сніданок...* (Садовський, с. 12) // *Тим часом, як вона, вмиваючись **сльозами**, готувала все до снідання...* (Ніковський, с. 13); **Ловити його!** – кричало кілька хлопців (Харченко 1, с. 171) // **Лови, лови його!** – кричало кілька хлопців (Базилянська 1, с. 232) тощо.

Специфіка найпоширенішого перекладацького способу **граматичної заміни** полягає в тому, що в процесі перекладу граматична одиниця мови оригіналу трансформується в одиницю мови перекладу з іншим граматичним значенням. Л. С. Бархударов поділяє їх на граматичні (заміни форми слова, частин мови, членів речення, синтаксичні заміни в складі речення) та лексичні (конкретизація; генералізація; заміни, основані на причиново-наслідкових відношеннях) [2, 191].

Грамматичні заміни в дібраному фактичному матеріалі зафіксовано в граматичних формах: 1) іменників: а) числа (однини та множини), пор.: *...золоті снопи **хліба*** (Хуторян 2, с. 4) // *...золоті снопи **хлібів*** (Харченко 1, с. 145); б) роду (чоловічого з грамею жіночого), пор.: *...який розкішний літній **день*** (Хуторян 2, с. 3) // *...яка розкішна літня **днина*** (Базилянська 1, с. 207); 2) дієслів, зокрема, особових і безособових, пор.: *...якої **це ви поживи хочете*** (Харченко 1, с. 161) // *...якої **вам це поживи хочеться*** (Хуторян 2, с. 13).

До граматичних заміни зараховуємо також зміну частиномовної належності та синтаксичної позиції синтаксеми. Напр., особове дієслово в ролі присудка корелює з девербативом у позиції прямого об'єктного поширювача.: *...чутти як чайка **кигиче*** (Харченко 1, с. 144) // *...чутти **кигикання** чайки* (Хуторян 2, с. 3). Закцентуємо: частиномовна варіантність, яка не спричинює зміни синтаксичної функції компонента (синтаксеми) в складі речення, уналежнюємо до **транспозиційних** кореляцій синтаксичних одиниць, пор.: *Часом їй здавалося, наче годинник зіпсувався й стрілки **не рухаються*** (Некрутенко, с. 234) // *Час від часу їй починало здаватися, що годинник зламався і стрілки **нерухомі*** (Білорус, с. 241).

Часто граматичні заміни спонукають до зміни самого статусу реченневої структури, оскільки певна синтаксема може розгорнутися в цілий зворот або ж навіть у підрядну предикативну частину, пор.: *...кум з **роззявленим ротом*** (Харченко 1, с. 167) // *...кум, **роззявивши рота*** (Базилянська 1, с. 227); *Ранкова свіжість стелилась над **пробудженими** Сорочинцями* (Харченко 1, с. 169) // *Ранковий холодок віяв над Сорочинцями, **що пробудилися від сну*** (Хуторян 2, с. 19); *...**бабі-бублейниці***

(Харченко 1, с. 162) // ...**бабі, що продавала бублики** (Хуторян 2, с. 14). Подібні синтаксичні співвідношення кваліфікуємо як **метатаксічні**.

Міжмовна трансформація **членування речення** полягає в тому, що 1) синтаксична структура простого речення оригіналу за перекладу перетворюється на дві або більше предикатних одиниць або 2) просте / складне речення мови оригіналу – на два й більше самостійних речення в мові перекладу. Напр.: *Да хоть бы й в самом деле сатана: что сатана?* (М. Гоголь) → *Та хоч би й справді сатана: що сатана?* (Хуторян 2, с. 15) // *А хоч би й справді сатана! Що нам сатана?* (Харченко 1, с. 163); *Стой! здесь лежит что-то; свети сюда!* (М. Гоголь) → *Стій, тут лежить щось; світи-но сюди!* (Хуторян 2, с. 18) // *Стривай, тут лежить щось. А посвіти-но сюди* (Базилянська 1, с. 229).

Міжмовна трансформація **об'єднання речень** протилежна членуванню: за неї синтаксична структура в оригіналі перетворюється через з'єднання двох простих речень в одне складне в мові перекладу, пор.: *На нем ни облака. В поле ни речи* (М. Гоголь) → *На ньому – ні хмаринки. В полі – ні звуку.* (Хуторян 2, с. 3) // *На ньому – ні хмаринки; в полі – ні звуку.* (Базилянська 1, с. 207).

У разі міжмовної синтаксичної трансформації **доповнення** в реченневих структурах із певних причин відбувається введення „додаткових” слів. Розбіжності в реченневих структурах можливі за потреби деталізованого вираження думки, на противагу лаконічному. Синсемантичність певного слова або лексико-семантичного варіанта цього слова також є причиною введення інформативно-доповнювальних слів до перекладного тексту. За нашими спостереженнями, до складу речення перекладачі можуть додавати:

1) підмет, пор.: ...*как будто давят его* (М. Гоголь) → ...*ніби душать його* (Хуторян 2, с. 18) // ...*ніби **хтось** душить його* (Харченко 1, с. 168);

2) присудок, пор.: ...*и пропал, как будто в воду* (М. Гоголь) → ...*і зник, як у воду* (Хуторян 2, с. 16) // ...*і **впав** в воду* (Базилянська 1, с. 225);

3) означальний поширювач, пор.: ...*подымаясь на ноги* (М. Гоголь) → ...*підводячись на ноги* (Хуторян 2, с. 13) // ...*стаючи на **рівні** ноги* (Харченко 1, с. 160);

4) обставині поширювачі, зокрема місця: ...*задумалась Параска, одна, сидя в хате* (М. Гоголь) → ...*задумалась Параска, сама сидячи в хаті* (Хуторян 2, с. 23) // ...*замислилась Параска, сидячи в хаті **коло столу*** (Харченко 1, с. 174); часу: ...*да что думать* (М. Гоголь) → ...*та що там думати* (Хуторян 2, с. 22) // ...*та що там **довго** думати* (Харченко 1, с. 173) тощо. Доповнення речення підметами або присудками

часто спричинює зміни синтаксичного статусу речень, тобто односкладне речення трансформується в двоскладне.

Сутність міжмовної синтаксичної трансформації **еліпсування** полягає в тому, що в ході перекладу відбувається скорочення, стиснення та конверсія компонентів (синтаксем) зі складу вихідної конструкції під впливом пресупозиції (фонових знань носіїв мовної культури). Отже, мета еліпсування – усунення семантично надлишкових елементів, що посідають позиції поширювачів структурної схеми речення, зокрема:

1) об'єктного, пор.: *...раздул губами трут* (М. Гоголь) → *...роздмухав губами губку* (Хуторян 2, с. 18) // *...роздмухав губку* (Харченко 1, с. 168);

2) означального, пор.: *...гремят сбрасываемые на землю доски* (М. Гоголь) → *...з гуркотом падають скидувані на землю дошки* (Хуторян 2, с. 7) // *...падають з гуркотом на землю дошки* (Харченко 1, с. 150);

3) обставинних: а) часу: *Все это штуки старой ведьмы, которую мы сегодня с хлопцами на мосту ругнули на все бока!* (М. Гоголь) → *Все це штуки старої відьми, що ми її сьогодні з хлопцями на мосту вилаяли на всі боки* (Хуторян 2, с. 12) // *Все це штуки старої відьми, що ми її з хлопцями на мосту на всі боки вилаяли* (Харченко 1, с. 159); б) способу дії, пор.: *...воз отъехал в это время довольно далеко* (М. Гоголь) → *...віз від'їхав у цей час досить далеко* (Хуторян 2, с. 6) // *...за цей час віз уже від'їхав далеко* (Харченко 1, с. 149).

Зміни порядку слів спричинюють як рема-тематичне членування речення, так і інші мовленнєві процеси, а саме: інверсія (зміни в прямому порядку слів), актуалізація (семантико-стилістичне наголошення, змістове виокремлення мовних одиниць за несподіваними мовними зв'язками), аналітизм (парцеляція, сегментація, приєднання компонентів висловлення). Порівняймо зміни порядку членів речення в оригіналі та українських паралельних перекладах:

1) підмета і присудка: *...тут він звернувся до гостей* (Харченко 1, с. 163) // *...при цьому звернувся він до гостей* (Хуторян 2, с. 15);

2) означального поширювача щодо означуваного слова, пор.: *От бідному чортові так стало сумно* (Харченко 1, с. 164) // *От чортові бідному так стало сумно* (Хуторян 2, с. 15);

3) прямого / непрямого об'єктних поширювачів щодо стрижневого дієслова: *...пускають бабі осідлати себе* (Харченко 1, с. 159) // *...дозволяють себе сідлати бабам* (Хуторян 2, с. 12); *...я знайшов жениха*

дочці (Хуторян 2, с. 10) // ...я оце *дочці* жениха знайшов (Харченко 1, с. 155);

4) обставинного поширювача щодо стрижневого дієслова, зокрема місця: ...дуб, як та верба, у воду похилиться (Харченко 1, с. 175) // ...дуб похилиться у воду, як верба (Хуторян 2, с. 23); часу: ...відкіль *недавно* полетів попович (Харченко 1, с. 175) // ...звідки *недавно* попович (Хуторян 2, с. 23); способу дії: Вікно з *гуркотом* брязнуло (Харченко 1, с. 166) // Вікно брязнуло з *гуркотом* (Хуторян 2, с. 17); міри та ступеня: *Про строк шинкар зовсім* і забув (Харченко 1, с. 165) // *Про строк шинкар і забув зовсім* (Хуторян 2, с. 16) тощо;

5) ускладнювальних компонентів, зокрема: а) у межах сурядного ряду словоформ: *Повгинало від важкого врожаю розлоге віття черешень, слив, яблук, груш...* (Харченко 1, с. 145) // *Розлоге гілля черешень, слив, яблунь, груш аж вгинається під вагою плодів...* (Базилянська 1, с. 208); б) звертання: *Чого, Грицю, зажурився?* (Харченко 1, с. 157) // *Чого зажурився, Грицюку?* (Хуторян 2, с. 11).

Висновки. Адекватність вербального вираження думки суб'єктами текстової діяльності забезпечена осмисленням потенціалу варіативності в текстах паралельних перекладів тексту-джерела, зокрема, речення, що передають той самий референційний зміст фрагмента оригіналу та мають однакову пропозитивну структуру з реченнями в перекладі, функціонують як кореферентні. На вибір одного з можливих варіантів синтаксичних засобів у текстах українських перекладів вихідного тексту впливає чимало різнопланових чинників: 1) екстралінгвальних (комунікативний задум і мовленнєвий досвід автора висловлення, обставини породження тексту, його жанрово-стилістичне спрямування, тип читацької аудиторії тощо); 2) лінгвальних, зокрема: а) синтаксичних (зміна синтаксичної моделі речення внаслідок згортання або розгортання компонентів, відокремлення, дублювання тощо); б) морфологічних (здатність морфологічних форм як варіантів вираження різних синтаксичних позицій репрезентувати парадигматичні й синтагматичні відношення); в) лексичних (чим точніше лексема в певній синтаксичній позиції відповідає семантичним параметрам, тим вільніше вона у виборі варіантної форми – морфологізованої або неморфологізованої; і навпаки, якщо лексема не типова для певної синтаксичної позиції, то вона тісно пов'язана з основним, сильним варіантом репрезентації такої синтаксичної позиції та унеможливорює трансформації). Дослідження варіантності кореферентних засобів синтаксису в річищі антропозорієнтованих категорій є перспективним і потребує ґрунтовного монографічного опису.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арутюнова Н. Д. Предложение и его смысл: логико-семантические проблемы : [монография] / Н. Д. Арутюнова. – М. : Наука, 1976. – 383 с.
2. Бархударов Л. С. Язык и перевод. Вопросы общей и частной теории перевода / Л. С. Бархударов. – М. : Международные отношения, 1975. – 290 с.
3. Гуйванюк Н. В. Формально-семантичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць : монографія / Н. В. Гуйванюк. – Чернівці : Рута, 1999. – 336 с.
4. Звегинцев В. А. Предложение и его отношение к языку и речи : [монография] / В. А. Звегинцев. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1976. – 307 с.
5. Комисаров В. Н. Современное переводоведение : курс лекций / В. Н. Комисаров. – М. : ЭТС, 1999. – 192 с.
6. Львовская З. Д. Теоретические проблемы перевода : уч. пособ. / З. Д. Львовская. – М. : Высшая школа, 1985. – 214 с.
7. Паршин А. Теория перевода : уч. пособ. / А. Паршин. – М. : Русский язык, 2000. – 161 с.

Джерела

Базилянська 1 – Гоголь М. Тарас Бульба. Вій. Вечори на хуторі поблизу Диканьки / М. Гоголь ; пер. з рос. : І. Л. Базилянська. – Харків : Школа, 2011. – 448 с.

Білорус – Булгаков М. Майстер і Маргарита : роман : [пер. з рос. : Микола Білорус] / М. О. Булгаков. – Харків : Фоліо, 2006. – 415 с.

Некрутенко – Булгаков М. Майстер і Маргарита: роман : [пер. з рос. : Юрій Некрутенко; супровід та коментарі Юрія Некрутенка] / М. О. Булгаков. – К. : Ксенія Сладкевич, 2008. – 528 с. – С. 9–399.

Ніковський – Гоголь М. В. Тарас Бульба : [пер. з рос. : Андрій Ніковський; іл. О. В. Кузнецової, О. А. Літвінова] / М. В. Гоголь. – К. : Школа, 2009. – С. 3–143.

Пушкин – Пушкин А. С. Полтава : поема (1828–1829) / укр. пер. А. Малышко и М. Рыльского. – Харьков : Прапор, 1974. – 125 с.

Садовський – Гоголь М. Тарас Бульба : [пер. з рос. : Микола Садовський]. – К. : Вид-во т-ва „Час”, 1918. – 176 с.

Харченко 1 – Гоголь М. Сорочинський ярмарок : [пер. з рос. : Антін Харченко; іл. О. В. Кузнецової, О. А. Літвінова] // Тарас Бульба [для серед. та ст. шк. віку] / М. В. Гоголь. – К. : Школа, 2009. – С. 144–177.

Хуторян 2 – Гоголь М. Сорочинський ярмарок : [пер. з рос. : Антін Хуторян] // Вибрані твори / М. В. Гоголь. – К. : Держлітвидав, 1948. – С. 3–25.

REFERENCES

1. Arutiunova N. D. Predlozhenie i eho smysl : lohyko-semantycheskiie problemy : [monohrafiia] / N. D. Arutiunova. – M. : Nauka, 1976. – 383 s.
2. Barkhudarov L. S. Yazyk i perevod. Voprosy obshchey i chastnoy teorii perevoda / L. S. Barkhudarov. – M. : Mezhdunarodnyi otnosheniia, 1975. – 290 s.
3. Huivaniuk N. V. Formalno-semantychni spivvidnoshennia v systemi syntaksychnykh odynyt : monohrafiia / N. V. Huivaniuk. – Chernivtsi : Ruta, 1999. – 336 s.

4. Zvehintsev V. A. Predlozhenie i eho otnoshenie k yazyku i rechi : [monohrafiia] / V. A. Zvehintsev. – M. : Izd-vo Mosk. un-ta, 1976. – 307 s.
5. Komisarov V. N. Sovremennoe perevodovedeniie : kurs lektsiy / V. N. Komisarov. – M. : ЭТS, 1999. – 192 s.
6. Lvovskaia Z. D. Teoreticheskiye problemy perevoda : uch. posob. / Z. D. Lvovskaia. – M. : Vysshaya shkola, 1985. – 214 s.
7. Parshyn A. Teoriya perevoda : uch. posob. / A. Parshin. – M. : Russkiy yazyk, 2000. – 161 s.

Sources

- Bazylianska 1 – Hohol M. Taras Bulba. VII. Vechory na khutori poblyzu Dykanky / M. Hohol ; per. z ros. : I. L. Bazylianska. – Kharkiv : Shkola, 2011. – 448 s.
- Bilorus – Bulhakov M. Maister i Margaryta : roman : [per. z ros. : Mykola Bilorus] / M.O. Bulhakov. – Kharkiv : Folio, 2006. – 415 s.
- Nekrutenko – Bulhakov M. Maister i Marharyta: roman : [per. z ros. : Yurii Nekrutenko; uprovid ta komentari Yurii Nekrutenka] / M. O. Bulhakov. – K. : Kseniia Sladkevych, 2008. – 528 s. – S. 9–399.
- Nikovskiy – Hohol M. V. Taras Bulba : [per. z ros. : Andrii Nikovskiy; il. O. V. Kuznetsovoi, O. A. Litvinova] / M. V. Hohol. – K. : Shkola, 2009. – S. 3–143.
- Pushkin – Pushkin A. S. Poltava : poema (1828–1829) / ukr. per. A. Malyshko i M. Rylskoho. – Kharkov : Prapor, 1974. – 125 s.
- Sadovskiy – Hohol M. Taras Bulba : [per. z ros. : Mykola Sadovskiy]. – K. : Vyd-vo t-va „Chas”, 1918. – 176 s.
- Kharchenko 1 – Hohol M. Sorochynskiy yarmarok : [per. z ros. : Antin Kharchenko; il. O. V. Kuznetsovoi, O. A. Litvinova] // Taras Bulba [dlia sered. ta st. shk. viku] / M. V. Hohol. – K. : Shkola, 2009. – S. 144–177.
- Khutorian 2 – Hohol M. Sorochynskiy yarmarok : [per. z ros. : Antin Khutorian] // Vybrani tvory M. V. Hohol. – K. : Derzhlitvydav, 1948. – S. 3–25.